

POLSKI MEDAL KRÓLEWSKI

W KOLEKCJI ADAMA KUCHARZA

WYSTAWA TOWARZYSZĄCA KONFERENCJI RZECZY PIĘKNE
18-19 MAJA 2016 UKSW W WARSZAWIE

Kurator dr hab. Małgorzata Wrześniak

Dzieje parlamentaryzmu polskiego w medalierstwie kolekcja medali Adama Kucharza

Gromadzona od początku lat 90. XX wieku kolekcja pamiątek związanych z dziejami parlamentaryzmu polskiego obejmuje znaczący zbiór medali. Znajdują się w niej medale przedstawiające **posłów i senatorów** I Rzeczypospolitej, zasiadających w parlamentach państw zaborczych (rosyjska Duma, parlament pruski w Berlinie, parlament wiedeński), zasiadających ciałach o charakterze ustawodawczym pod kuratelą zaborców (sejm Królestwa Polskiego, krajowy sejm galicyjski), członków obu izb w okresie II Rzeczypospolitej (w tym Sejmu Śląskiego), członków ciał o charakterze ustawodawczym w okupowanym kraju i na obczyźnie, Krajowej Rady Narodowej, a później kolejnych kadencji Sejmu PRL, członków obu izb III Rzeczypospolitej. W kolekcji znalazły się też medale prezentujące **miejsca obrad Sejmu, Senatu i sejmików generalnych** (Zamek królewski w Warszawie i Piotrkowie, Wawel, zamek w Lublinie, ratusz w Toruniu, kościół św. Mikołaja w Grudziądzu itp.), a także ukazujące **prace Sejmu i Senatu**, szczególnie wyniki procesu legislacyjnego, gdzie rzecz jasna dominuje temat konstytucji (tak w kraju jak i w środowiskach polonijnych wybito znaczną liczbę medali z okazji setnej rocznicy uchwalenia Konstytucji 3-go Maja). Do zbioru należą też medale okolicznościowe upamiętniające **ważne wydarzenia z życia parlamentu** (uchwalenie wydania dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego, wizyta Jana Pawła II, wyjazdowa sesja Sejmu w Gnieźnie itp.).

W kolekcji znalazły się również **medale królewskie**, zwłaszcza przedstawiające wizerunki władców, od Jana I Olbrachta do Stanisława Augusta Poniatowskiego, dlatego, iż poczynając od 1493 roku Król stanowił trzeci stan sejmujący, na równi z Sejmem i Senatem.

Polski medal królewski od XVI wieku do dziś

W literaturze przedmiotu medal królewski definiuje się jako medal, którego król był zleceniodawcą, odbiorcą lub też jego osoba stała się tematem dzieła. Polski medal królewski pojawił się w okresie panowania Zygmunta I Starego. Inicjatywa zaproszenia na dwór królewski i przedstawienia Zygmuntowi I znanego już portrecisty Hansa Schwarza wyszła w 1526 roku od ówczesnego Kanclerza Wielkiego Koronnego Krzysztofa Szydłowieckiego. Uważa się, że Schwartz w czasie pobytu na dworze królewskim wykonał szkice twarzy króla, które następnie wykorzystał przy tworzeniu wizerunku władcy na medalach. Warsztat Schwarza reprezentuje medal (w gablocie nr 6) z łacińskim napisem: *Władca Zygmunt I, król Polski, ojciec ojczyzny, przedstawiony wiernie w sześćdziesiątym roku życia.*

Hans Schwartz opuścił Polskę 1527 roku, ale dwór królewski docenił sztukę medalierską, bowiem już w 1532 roku została zamówiona seria medali rodziny królewskiej u działającego w Polsce Giovanniego Padovano. Nieco później przybyli do Polski z Włoch Giovanni Garaglio – autor medalu Zygmunta I w 1538 roku, i Domenico Veneto, który wykonał w 1548 roku medal Zygmunta II Augusta (w gablocie nr 10). Jest to jedyny znany medal tego artysty, wybity prawdopodobnie okazji objęcia tronu przez Zygmunta Augusta.

Wśród działających w Polsce w pierwszej połowie XVI wieku medalierów, warto wymienić jedynego dorównującego poziomem prac artystom zagranicznym, medaliera rodem z Krakowa – Macieja Schillinga, kierownika mennicy toruńskiej, który w 1533 roku wykonał niewielkich rozmiarów medal przedstawiający na awersie popiersie Zygmunta I Starego na rewersie zaś popiersie jego syna Zygmunta II Augusta.

W drugiej połowie XVI i na początku XVII wieku obserwuje się w polskim medalierstwie wyraźne wpływy niderlandzkie. Wspomnieć należy w tym miejscu Stevena van Herwijcka z Utrechtu, który przybył do Polski w 1561 roku. Podczas pobytu na dworze królewskim w Wilnie otrzymał on zamówienie na wykonanie serii medalionów portretowych rodziny królewskiej, wśród których na uwagę zasługują stosunkowo duży (89 mm) medalowy portret Zygmunta I Starego, jednostronny wykonany w ołowiu oraz znacznie mniejszy (44 mm) portret Zygmunta II Augusta, dwustronny, wykonany w srebrze.

Dziesięcioletnie panowanie Stefana Batorego przynosi szereg medali z wizerunkiem króla. Pochodzą one przeważnie z mennicy wileńskiej, a ich autorzy pozostają anonimowi. Jest to również okres powolnej zmiany techniki wykonywania medali, technika bicia zaczyna wypierać technikę lania.

Historycy są zgodni co do faktu, że przeznaczenie medalu królewskiego w Polsce ukształtowało się ostatecznie w epoce Wazów. Zygmunt III zapoczątkował, znany już w starożytności, zwyczaj rozrzucania żetonów, czy medali z okazji ważnych wydarzeń: koronacji, uroczystych wjazdów, zaślubin, pobytów pary królewskiej, względnie króla w znaczących ośrodkach miejskich. Nie dziwi zatem, iż wspomniana epoka zaowocowała dużą ilością medali królewskich. W tym czasie na czele ośrodków artystycznych znalazł się Gdańsk, w którym twórczość medalierska skupiona była przy mennicy miejskiej. Nie sposób w krótkim tekście wymienić wszystkich działających wówczas medalierów, ale wspomnieć trzeba o najwybitniejszych: to Johann Hoehn senior, Johann Hoehn junior oraz Sebastian Dadler. Wspólnym dziełem wymienionych mistrzów: Johanna Hoehna seniora Sebastiana Dadlera jest medal ślubny Jana II Kazimierza (w gablocie nr 26).

W czasie panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego i Jana III jedynym wysokiej klasy medalierem w Polsce był Johann Hoehn junior i on też jest autorem ich medalierskich wizerunków (w gablocie nr 30 i 31).

Panowanie w Polsce Sasów zbiega się z głębokim kryzysem polskiego medalierstwa, umiera Johann Hoehn junior nie pozostawiając godnych następców. Na usługach dworu polsko-saskiego pozostają głównie medalierzy obcy, wśród nich znaczącą postacią jest Henryk Paweł Groskurt (w gablocie nr 43).

Krótkie panowanie Stanisława Leszczyńskiego nie zmienia sytuacji w polskim medalierstwie. Choć jego medal koronacyjny jest przypisywany nieznanemu artyście krajowemu, medale z jego wizerunkiem powstają głównie we Francji już po ustąpieniu z tronu polskiego.

Za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego zostaje zapoczątkowana w Polsce tradycja przedstawiania medalowych serii portretowych znanych osobistości, przede wszystkim władców. Stanisław August zlecił nadwornemu medalierowi Janowi Jakubowi Holzhaeusserowi wykonanie *Pocztu królów polskich* wzorowanego na portretach królewskich Marcella Bacciarellego z Sali Marmurowej Zamku Królewskiego w Warszawie. Holzhaeusser wykonał 11 medali, ostatnimi były przedstawiające Jana I Olbrachta (w gablocie nr 1) i Aleksandra Jagiellończyka. Medale: od Zygmunta Starego do Augusta III wykonał Jan Jakub Reichel (w gablocie: nr 7 – Zygmunt Stary, nr 11 – Zygmunt August, nr 32 – Michał Korybut Wiśniowiecki, nr 34 – Jan III Sobieski, nr 37 – August II Sas, nr 39 – Stanisław Leszczyński, nr 44 – August III Sas).

W wieku XIX-tym, mimo sytuacji politycznej w jakiej znalazła się Polska, medalierstwo rozwijało się, ale postaci królów polskich na medalach bitych w tym czasie pojawiają się rzadko. Dopiero w 1828 roku, na awersie medalu wybitego z okazji jubileuszu 250-lecia Uniwersytetu Wileńskiego pojawił się portret Stefana Batorego w towarzystwie portretu cara Aleksandra I. Na rewersie zaś umieszczono wizerunek cara Mikołaja I. Rok 1861 przynosi medal z Władysławem Jagiełłą wybity na pamiątkę Unii Horodelskiej, a 1864, z Kazimierzem Wielkim z okazji 500-lecia założenia Akademii Krakowskiej. Dwusetna rocznica Odsieczy Wiedeńskiej przynosi „wysyp” medali z Janem III Sobieskim.

W latach 1901-1944 wybito blisko 1000 medali, ale niewielka ich liczba to medale królewskie. Rok 1910 obfituje pewną ilością medali z Władysławem Jagiełłą wybitych z okazji 500 rocznicy bitwy pod Grunwaldem. Z roku 1911 pochodzi medal z wizerunkiem Jana Kazimierza wykonany z okazji 250 rocznicy założenia Uniwersytetu we Lwowie. W 1929 na wybitym z okazji jubileuszu 350-lecia Uniwersytetu Wileńskiego medalu pojawia się, głowa Stefana Batorego w towarzystwie głowy Józefa Piłsudskiego.

Lata po 1945 roku zaowocowały w medalierstwie polskim trzema seriami medali królewskich. W latach 1978-1988 powstała seria 44 medali autorstwa Witolda Korskiego z portretami książąt i królów od Mieszka I do Stanisława Augusta Poniatowskiego. Na awersach medali z tej serii przedstawiono monety bite za panowania poszczególnych władców a przedstawiające ich podobizny. Rewersy nawiązują do znaczących wydarzeń, które miały miejsce w czasie ich panowania (w gablocie: nr 4 – Aleksander Jagiellończyk, nr 13 – Henryk Walezy, nr 19 – Zygmunt III, nr 41 – Stanisław Leszczyński).

W 1983 roku zapoczątkowano bicie serii medali *Poczet władców i orłów polskich* projektu Jerzego Jarnuszkiewicza. Seria miała prezentować ewolucję formy orla polskiego na przestrzeni dziejów. Za wzór posłużyły orły z monet i pieczęci królewskich. Portrety królewskie nawiązywały do *Pocztu królów i książąt polskich* Jana Matejki. Z planowanych 42 medali zrealizowano 16 nie zachowując chronologii (w gablocie nr 50 – Stanisław August Poniatowski).

W 1984 roku zainicjowano serię medali królewskich, których zaprojektowanie powierzono Ewie Olszewskiej-Borys, i która również inspirowała się Poczem Jana Matejki. Seria została ukończona, po blisko 20-u latach. Ostatni medal ze Stanisławem Augustem Poniatowskim wybito w 2003 roku (w gablocie: nr 3– Jan I Olbracht, nr 5 – Aleksander Jagiellończyk, nr 17 – Stefan Batory, nr 25 – Władysław IV Waza, nr 29 – Jan II Kazimierz, nr 33 – Michał Korybut Wiśniowiecki, nr 42 – Stanisław Olszewski, nr 46 – August III Sas).

Niezależnie od wymienionych trzech serii, w omawianym okresie, ukazywały się medale o charakterze okolicznościowym z portretami królów (w gablocie nr 2– Jan I Olbracht, 490 rocznica uzyskania praw miejskich przez Sawin). Na zlecenie Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego wybito kilka medali królewskich, projektu Piotra Gorola, z okazji kolejnych zjazdów Towarzystwa (w gablocie: nr 16 – Stefan Batory, nr 20 – Zygmunt III, nr 22 – Władysław IV Waza, nr 40 Stanisław Leszczyński, nr 49 – Stanisław August Poniatowski). Kilka lat temu z ciekawą inicjatywą wystąpiła Mennica Polska. Nawiązując do emitowanej przez Narodowy Bank Polski, w latach 1979-2005, serii monet *Poczet Królów i Książąt polskich*, gdzie pominięto 9 władców, wybito medale (bez oznaczenia nominału i godła państwa, ale zachowując wymiary i materiał monet oraz inspirować się portretami Jana Matejki), projektu Ewy Tyc-Karpińskiej, ze wszystkimi pominiętymi władcami (w gablocie nr 14).

Polski medal królewski w kolekcji Adama Kucharza Wystawa towarzysząca konferencji Rzeczy Piękne 18-19 maja 2016 UKSW w Warszawie

Pięćdziesiąt wybranych medali, których temat stanowi osoba polskiego władcy, pokazuje obecność królów w polskiej sztuce medalierskiej. Wystawa prezentuje dokonania wszystkich znaczących polskich i z Polską związanych poczynając od Hansa Schwartza, który jest autorem pierwszego polskiego medalu z wizerunkiem króla (w gablocie nr 6), poprzez pierwszą w historii serię medali królewskich tworzonych pod koniec XVIII wieku przez Jana Jakuba Holzhaeussera i Jana Jakuba Reichela (w gablocie nr 1, 7, 32, 34, 37, 44) aż do czasów współczesnych tj. wybrane obiekty z dwóch serii medali królewskich: Witolda Korskiego (w gablocie nr 4, 13, 19, 41) oraz Ewy Olszewskiej-Borys, tzw. seria koszalińska (w gablocie nr 3, 5, 17, 25, 29, 46).

Medale zostały zaprezentowane w ujęciu chronologicznym – poczynając od Jan I Olbrachta na Stanisławie Augustie Poniatowskim kończąc – wynika to z założeń znacznie szerszej tematycznie kolekcji, której medale królewskie są jedynie niewielką częścią.

Jan I Olbracht

Jan Jakub Holzhaeusser, lata 90-te XVIII wieku, XIX-to wieczna kopia w białym metalu, odlewany, dwustronny, 45 mm. [oryginały bite były w złocie, srebrze i brązie]

Jerzy Jarnuszkiewicz, 1983, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Ewa Olszewska-Borys, 1996, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Aleksander Jagiellończyk

Witold Korski, 1979, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Ewa Olszewska Borys, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Zygmunt I Stary

Hans Schwartz, 1526/27, kopia w cynku, odlewany, dwustronny, 80 mm

Jan Jakub Holzhaeusser/Jan Jakub Reichel, lata 90-te XVIII wieku, XIX-to wieczna kopia w białym metalu, odlewany, dwustronny, 45 mm [oryginały bite były w złocie, srebrze i brązie]

Jerzy Jarnuszkiewicz, tombak srebrzony i patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Zygmunt II August

Autor nieznany, niewątpliwie bity w okresie panowania króla, kopia w brązie, lany, dwustronny, 111 mm

Dominicus Venetus, 1548, kopia w tombaku srebrzonym i oksydowanym z1996 roku, lany, dwustronny, 51 mm

Jan Jakub Reichel, lata 90. XVIII wieku, XIX-to wieczna kopia w żeliwie, lany, dwustronny, 45 mm [oryginały bite były w złocie, srebrze i brązie]

Piotr Gorol, 1990, tombak patynowany, bity, dwustronny, 55 mm * 90 mm

Henryk Walezy

Witold Korski, 1983, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Anna Jagiellonka

Mariusz Brzeziński/Ewa Tyc-Karpińska, 2008, srebro, bity, dwustronny, 32 mm

Stefan Batory

Wacław Kowalik, 1969, brąz, bity, dwustronny, 60 mm

Piotr Gorol, 1985, tombak patynowany, bity, dwustronny, 55 mm*90 mm

Ewa Olszewska Borys, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Rosana i Andrzej Nowakowscy, 1995, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Zygmunt III Waza

Witold Korski, 1981, brąz srebrzony, bity, dwustronny, 70 mm

Piotr Gorol, 1989 tombak srebrzony,ustronny, 55 mm*90 mm

Roussana i Andrzej Nowakowscy, 1998, tombak srebrzony i oksydowany, bity, dwustronny, 70 mm

Władysław IV Waza

Piotr Gorol, 1986,tombak patynowany, bity, dwustronny, 55 mm*90 mm

Wiktor Tolkin, 1988, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Stanisława Watróbka, 1989, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Ewa Olszewska Borys, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Jan II Kazimierz

Johann Hoehn senior/Sebastian Dadler, 1649, medal ślubny, XIX-to wieczna kopia w brązie, lany, dwustronny, 48 mm

Roussana i Andrzej Nowakowscy, 1998 tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Stanisława Wątróbska-Frindt, 1994, tombak patynowany, bity, dwustronny, 40 mm

Ewa Olszewska Borys, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Michał Korybut Wiśniowiecki

Johann Hoehn junior, medal koronacyjny, kopia XIX-towieczna w cynku, lany, dwustronny, 84 mm

Johann Hoehn junior, medal koronacyjny, kopia w żeliwie, lany dwustronny, 44 mm*36 mm [oryginały bite były w złocie, srebrze i brązie]

Jan Jakub Reichel, lata 90. XVIII wieku, XIX-to wieczna kopia w żeliwie, lany, dwustronny, 45 mm [oryginały bite były w złocie, srebrze i brązie]

Ewa Olszewska Borys, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Jan III Sobieski

Jan Jakub Reichel, lata 90. XVIII wieku, XIX-to wieczna kopia w żeliwie, lany, dwustronny, 45 mm [oryginały bite były w złocie, srebrze i brązie]

Andrzej Nowakowski, 1983, tombak srebrzony, bity, dwustronny, 70 mm

Stanisława Wątróbska, 1983, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

August II Sas

Jan Jakub Reichel, lata 90. XVIII wieku, XIX-to wieczna kopia w żeliwie, lany, dwustronny, 45 mm [oryginały bite były w złocie, srebrze i brązie]

Witold Korski, 1983, brąz patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Stanisław Leszczyński

Jan Jakub Reichel, lata 90. XVIII wieku, XIX-to wieczna kopia w żeliwie, lany, dwustronny, 45 mm [oryginały bite były w złocie, srebrze i brązie]

Piotr Gorol, 1988, tombak patynowany, bity, dwustronny, 55 mm*90 mm

Witold Korski, 1983, brąz srebrzony, bity, dwustronny, 70 mm

Ewa Olszewska Borys, 1999, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

August III Sas

Henryk Paweł Groskurt, 1734, medal koronacyjny, XIX-to wieczna kopia w brązie, lany, 55,5 mm

Jan Jakub Reichel, lata 90. XVIII wieku, XIX-to wieczna kopia w żeliwie, lany, dwustronny, 45 mm [oryginały bite były w złocie, srebrze i brązie]

Ewa Olszewska Borys, 1986, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Ewa Olszewska Borys, 1999, tombak patynowany, bity, dwustronny, 70 mm

Stanisław August Poniatowski

Johann Georg Holtzhey, 1791, kopia z 1996, tombak srebrzony i oksydowany, bity, dwustronny, 45 mm

J. P. Holzhaeuser/St. Wątróbska, 1968, tombak patynowany, bity, dwustronny, 60 mm

Piotr Gorol, 1987, tombak patynowany, bity, dwustronny,

Jerzy Jarnuszkiewicz, 1985 tombak srebrzony i patynowany, bity, dwustronny, 70 mm